

Governar-se no és una labor fàcil per a la societat catalana, sense tradició d'autogovern, sotmesa durant segles a un poder que sovint ha intentat eliminar la personalitat específica de Catalunya.

Ens falta ofici en la labor de governar, i per aquest motiu cometem més errors dels habituals.

Governem-nos. Un programa catalanista per al segle XXI

Àngel Pes

Introducció

A Catalunya, el catalanisme domina l'escenari polític després que ha aconseguit l'aspiració central que perseguia des de l'acabament de la guerra civil: el restabliment de la Generalitat en una Espanya democràtica. Ara, un cop superada l'etapa de reclamar l'autogovern, en la meua opinió l'objectiu del catalanisme s'expressa en una determinació: governem-nos.

Tanmateix governar-se no és una labor fàcil per a la societat catalana, sense tradició d'autogovern, sotmesa durant segles a un poder que sovint ha intentat eliminar la personalitat específica de Catalunya. Ens falta ofici en la labor de governar i per aquest motiu cometem més errors dels habituals en societats més experimentades.

Reconèixer les carències pròpies permet actuar per corregir-les. Per això vull posar en relleu dos pecats capitals que, al meu entendre, limiten la nostra capacitat per governar-nos: l'esperit de resistència i el conformisme.

Sovint, les circumstàncies decideixen si les conductes són pecaminoses o virtuoses. Fins i tot un comportament digne d'elogi en una situació es pot rebutjar en una altra, tal com il·lustra la pel·lícula *El pont sobre el riu Kwai*. En ella, un general anglès i els seus homes cauen presoners dels japonesos, contra els que lluitaven heroicament a la selva de Birmània, durant la segona guerra mundial. En el camp de concentració on els internen, el general es converteix en col·laborador dels seus enemics perquè, obsessionat per la disciplina, no entén que la seva obligació com a captiu és boicotejar les ordres que li dona el comandant del camp.

La trama explica com, a vegades, una persona passa de la virtut al pecat sense modificar la conducta. Quan l'entorn canvia, actes que durant molt de temps havien despertat admiració poden esdevenir pecats capitals.

Doctor en Ciències
Econòmiques

71

A parer de l'autor, una nació existeix quan els ciutadans que la formen s'autogovernen, o bé actuen per aconseguir-ho amb ambició, rigor i determinació. No n'hi ha prou amb el record, el sentiment o el desig, ja que compartir una aspiració no assegura que els membres del col·lectiu s'esforçaran per assolir-la. Aquí s'aplica, ens recorda l'autor, la recomanació de l'entrenador del Barça als seus jugadors en començar la lliga: més que sentir-vosampions, cal que jugueu com a champions. Anàlogament, els catalans, més que sentir-nos una nació, cal que actuem com a tal, superant el conformisme o l'actitud resistencial, les dues línies mestres del nostre comportament social a cavall del seny o la rauxa.

Catalunya, amb una història en què les derrotes abunden, ha sobreviscut gràcies a la capacitat de resistència de la societat catalana, que ha mantingut una personalitat pròpia dins d'Espanya. Ara bé, igual com el cos humà passa de la febre a la temperatura normal quan supera una infecció, les nacions saludables passen de l'esperit de resistència a la voluntat de governar-se quan recuperen la llibertat.

Per sort, igual com ho fan les persones, els pobles poden corregir les faltes que cometem, o almenys reduir-ne els efectes, practicant les virtuts correctores corresponents, que en el nostre cas són l'acció constructiva, l'ambició i el rigor.

Resistents

La societat catalana venera l'esperit de resistència perquè li devem la supervivència de Catalunya. Els mèrits acumulats pels resistents es reconeixen fins al punt que la Diada Nacional de Catalunya commemora la resistència de Barcelona al setge de les tropes de Felip Vè, des del 23 de juliol de 1713 fins a l'11 de setembre de 1714.

Els catalans hem convertit un episodi de resistència que acabà en contundent derrota política en símbol nacional, cosa que ens diferencia d'altres països com ara França, que commemora l'inici de la revolució francesa, o els Estats Units, la declaració d'independència. L'equivalent en el nostre cas podria ser el 2 d'agost, la data del referèndum en què es votà l'Estatut de Núria l'any 1931, la proposta catalana per regular l'autogovern, que es va discutir a les Corts de la República.

De tota manera commemorant l'11 de setembre Catalunya remarca que, durant segles, les accions polítiques més notòries de la societat catalana han consistit en resistir: contra el comte d'Olivares, en la guerra dels segadors, contra Felip Vè, en la guerra de successió, contra Napoleó, en la guerra del francès, contra la dictadura franquista, després de la guerra civil.

Des de 1714, un cop perdut l'autogovern, l'esperit de resistència ha inspirat els comportaments de la societat catalana com demostra, per exemple, el seu distanciament de les institucions amb què es manifesta el poder de l'Estat, sigui la policia, l'exèrcit, la judicatura o l'administració pública.

La societat catalana s'ha autoexclòs dels cosos de funcionaris de l'Estat espanyol –des de l'exèrcit fins a la judicatura– per la pobra valoració social que mereixien les institucions representatives d'un poder estatal que es percebia hostil. Com passa tot sovint, la mateixa actitud que explica l'èxit –mantenir la personalitat pròpia– també fonamenta el pecat, la desvaloració de l'autoritat, la desconfiança en tota forma de poder. Aquesta falla de la societat catalana la va copsar perfectament Josep Pla, que a «La crisi de l'autoritat a Catalunya» escrivia:

«El fet que hi hagi dins de cada català, naturalment, un subversiu més o menys irònic fa que la fam d'autoritat sigui a Catalunya latent, constant (...) Les úniques formes d'autoritat existents a Catalunya han estat, són, les administratives (...) L'autoritat administrativa ha naturalment d'existir, però rarament aquesta autoritat va lligada amb l'autoritat social (...) Quan l'autoritat social coincideix amb l'autoritat política, s'estableix un paral·lelisme que produeix un país normal, pacífic i positiu...La concretització d'un ideal nacional no és més que aquest paral·lelisme.»¹

Fer coincidir l'autoritat social i la política. No calen més paraules per explicar per a què ha de servir l'autogovern.

L'acció política dels catalans arrossega el llast dels segles en què no hem fruit de l'experiència positiva del poder. Som experts en resistències, i amb l'excepció, amb matisos, dels darrers vint-i-cinc anys, mai no hem viscut la sintonia entre societat i poder polític característica de països ben estructurats, com ara Alemanya, França, el Regne Unit o els Estats Units.

L'actitud de resistència explica la desconfiança de la societat catalana cap al poder, necessària quan aquest és hostil, però que s'ha convertit en una llei universal per a molts catalans, per la qual accepten l'oposició al govern, en tots els casos, com una actitud progressista.

A partir d'aquí es conclou que el poder, en abstracte, té una naturalesa maligna perquè en l'experiència concreta de Catalunya sovint l'ha tingut. Així s'explica, al meu entendre, la força de l'anarquisme en la societat catalana les primeres dècades del segle XX, fins a la guerra civil, un exemple d'aquest esperit de resistència que, en aquest cas, va abraçar una ideologia que postulava la destrucció de tota classe de poder.

Tanmateix, totes les societats ben estructurades compten amb l'Estat com a eina indispensable per progressar i fer sentir la seva veu en el món, mentre que als països més endarrerits, els subsaharians i alguns de l'Amèrica Llatina, la incapacitat de bastir un Estat eficaç els manté prostrats.

Malgrat tot, l'actitud crítica cap als responsables d'exercir el poder, implícita en l'esperit de resistència, té un vessant positiu. La defensa de l'Estat inclou el rigor a l'hora de controlar els funcionaris i els polítics que exerceixen el poder, ja que la màxima eficàcia de l'Estat s'aconsegueix quan hi ha un control efectiu que n'impedeix l'ús sectari per afavorir els interessos d'una part de la societat. La superioritat dels estats democràtics deriva, en bona part, de les garanties de servei que ofereixen al conjunt de la societat. El control reforça la confiança dels ciutadans en l'administració pública.

Desinteressats

Restaurar la Generalitat, en un Estat espanyol democràtic, ha estat sens dubte un pas molt important per superar la desconfiança de la societat catalana en qualsevol forma d'autoritat. No obs-

tant això, el govern de la Generalitat no ha prestat prou atenció a explicar en què consisteix la voluntat de governar-se.

Una acció de govern efectiva comença per identificar els interessos de la societat, ja que definir les prioritats, gestionar el futur, és la feina habitual dels governs quan l'afany de realitzar supera la temptació de resistir. En el cas de Catalunya, una prova de la inexperiència que manifestem a l'hora de governar-nos és l'ambigüitat, fins i tot la incomoditat, amb què ens referim als interessos propis.

Que els catalans tenim una opinió negativa de l'interès ho demostra el significat que donem en aquesta paraula. El diccionari de la llengua catalana recull, en primer lloc, les següents accepcions: 1.- Allò que afecta algú per l'avantatge que hi troba. Ex. *Només mira el seu interès*. 2.- Sentiment egoista que empeny a cercar el profit, la utilitat.

En canvi, en anglès, les tres primeres accepcions que l'*Oxford Dictionary* dona a «*interest*»,

La tensió psicològica en què ha viscut el resistent català, dividit entre la realitat quotidiana i el somni que alimentava, ha induït el comportament arrauxat, que es produeix quan creu que ha descobert una drecera per passar, d'un salt, de la situació real a la ideal.

són: 1.- Voler saber o conèixer sobre algú o alguna cosa. Curiositat, implicació. 2.- La qualitat d'alguna cosa que atrau l'atenció d'algú. 3.- Cosa per la què un es veu afectat o que l'entusiasma. Fins a vuit acepcions d'*interest* recull el diccionari anglès sense associar-li ni un cop una connotació negativa com ara «egoisme». Una altra diferència significativa: per a l'idioma català, el significat primer d'interès remet a l'àmbit material, tangible: el profit, la utilitat, l'avantatge. En canvi l'anglès només en la quarta acepció parla d'avantatge o benefici.

74

Als catalans ens afalaga que ens diguin desinteressats –el diccionari recull com a sinònims generós, altruista– perquè associem interès i benefici material. Ara bé, en dimensions fonamentals per a la vida dels pobles els sinònims adequats per a desinteressat més aviat serien confús, o immadur.

Per actuar virtuosament una nació ha de conèixer els interessos que li convé defensar, amb raons, en les relacions amb altres comunitats. Així, no és estrany que el poble anglès destaquí en l'acció política, ja que entén com una cosa positiva perseguir l'interès propi, sense veure-hi implicacions negatives com fem els catalans.

En les relacions polítiques, l'interès de les nacions abasta molt més que el domini de l'economia, precisament en el qual s'assoleixen acords amb més facilitat que en altres àmbits. Només cal veure com la Unió Europea ha eliminat les barreres duaneres entre quinze països, que seran vint-i-cinc quan acabi la darrera ampliació. També ha creat una moneda comuna, l'euro, per a dotze països. Per contra, la política exterior, la de defensa, la social, la d'immigració... no s'han unificat perquè conciliar els interessos de tots els estats en aquests camps resulta molt més difícil.

Un altre exemple és l'Organització Mundial del Comerç, que actua com a tribunal suprem en els plets entre els països membres, amb potestat

per imposar sancions que els estats s'han compromès a acatar, sense que cap d'ells tingui dret de veto. Un organisme similar per a qualsevol altre àmbit de les relacions internacionals, a hores d'ara és inviable.

Resistència i rauxa

Un poble es queda en l'esperit de resistència quan oblida que l'objectiu de l'acció política és l'autogovern. La voluntat de govern es manifesta en el delit per l'acció constructiva; un plat que combina una idea clara del què es vol –l'interès ben definit–, el suport de la majoria de la societat governada i el mestratge d'uns cuiners capaços de fer-lo digerible a propis i estranys.

Des de 1714 fins al començament del segle XX, quan es formula el catalanisme polític, a Catalunya va faltar voluntat d'autogovern. Durant anys, els resistents van cobrir amb il·lusions l'absència d'objectius polítics, centrats en l'autogovern. Jaume Vicens Vives ho ha explicat a *Notícia de Catalunya*:

«L'educació política de les masses l'empren-gueren els demagogs i els agitadors (...) En lloc de l'esforç continuat i de les conquestes sòlides i pacífiques la gent es deixà enllaminir per la idea primària que, amb una sola sotragada, la societat constituïda se n'aniria riu avall i canviaria en el transcurs d'uns dies l'obra de segles.»²

La tensió psicològica en què ha viscut el resistent català, dividit entre la realitat quotidiana i el somni que alimentava, ha induït el comportament arrauxat, que es produeix quan creu que ha descobert una dreuera per passar, d'un salt, de la situació real a la ideal. Són els moments del tot o res, freqüents en la nostra història dels segles XIX i XX. Les accions arrauxades es distingeixen per la desproporció entre els objectius que es proposen i els mitjans amb què compten, cosa que les condueix inexorablement al fracàs.

La diferència entre un polític que aspira a reforçar, o aconseguir, l'autogovern, i un polític arrauxat es posa de manifest en els arguments respectius d'un i altre. L'acció política efectiva es fonamenta en l'interès, tal com pensadors de totes les èpoques han explicat:

«La idea d'interès és l'essència de la política, i no l'afecten les circumstàncies de temps i de lloc. L'afirmació de Tucídides, fruit de l'experiència de l'antiga Grècia, que 'la identitat d'interessos és el lligam més segur, tant entre estats com entre individus' la recupera Lord Salisbury al segle XIX quan afirma que: 'L'únic llaç d'unió que perdura entre les nacions és l'absència d'interessos contraposats.' George Washington va convertir l'interès en principi general de govern: 'Per poc que coneguem la naturalesa humana ens convencerem que, per a la immensa majoria de la humanitat, l'interès és el principi que governa.' I Max Weber el repeteix i l'amplia en el segle XX: 'L'interès (material i ideal), no les idees, dominen directament les accions dels homes.»³

En canvi, l'acció política arrauxada es justifica apel·lant a grans principis abstractes, com els que assenyalava Ferrater Mora a *Les formes de la vida catalana*: el que és just, convenient o correcte; o bé altres similars, com ara «tenir la raó», argument al què som especialment sensibles els catalans.

Tenir la raó

La idea que es pot «tenir la raó», en singular, deriva directament de l'escolàstica. La veritat és una i l'error és múltiple deia San Agustí... i també Sartre i Simone de Beauvoir. Així, tenir la raó passa per progressista –no fa gaires anys inspirava la «línia correcta» dels partits comunistes– i tant la tradició marxista com el progressisme catòlic, presents a Catalunya després de la guerra civil, alimenten la vigència d'aquesta idea que combina la severitat dels escollits amb l'exclusió dels matisos.

Conformisme i resistència
han compartit, a Catalunya,
l'oblit que l'autogovern és vital per
a un poble. El conformisme mata;
els pobles que s'hi instal·len
no sobreviuen, perquè la
renúncia a l'autogovern equival
a la dissolució d'un país.
I la resistència ha oblidat l'acció
de govern o bé, quan la rauxa ha
dominat, ha dirigit l'acció política
cap a culs de sac.

75

En canvi el plural és molt més humà: «tenir raons». Escoltem aquesta conversa entre en Joan i l'Antoni. El primer diu:

—Antoni, tinc raons per dir-te que estàs equivocacat.

És una frase tensa, però oberta. De forma implícita, en Joan suggereix que l'Antoni potser té altres raons que poden fer-lo canviar d'opinió, o almenys matisar-la. Comparem la frase anterior amb la que segueix:

—Antoni, tinc la raó quan et dic que estàs equivocacat.

Amb aquesta frase en Joan tanca tota possibilitat de diàleg. A l'Antoni només li queda

**En el cas de Catalunya,
durant tot el segle XX l'incentiu
necessari per mobilitzar
la majoria del país a favor de
l'autogovern ha estat negatiu:
la incapacitat de l'Estat espanyol
a l'hora de recollir les aspiracions
de la societat catalana, que ha
convertit en catalanistes molts més
ciutadans que no pas els discursos
dels nacionalistes catalans.**

76

reconèixer l'error, o bé l'oposició més completa. A l'espai que defineix la frase «tenir la raó», tot acord que prengui en consideració els arguments de l'altre es considerarà una renúncia, injustificable en nom de la raó.

El pas del singular «tinc la raó» al plural «tinc raons» és un petit salt per a la gramàtica, però un canvi copernicà per al pensament. Mentre que «tenir la raó» ens remet a la metafísica, «tinc raons» ens remet a la vida en comú, a la societat. Tenim les nostres raons, que es comparen amb les raons dels veïns, o dels amics, o dels adversaris, segons els casos. És possible debatre sobre les raons de cadascú, perquè són arguments per defensar interessos, i tot el joc dialèctic al voltant de les raons serveix per convèncer els altres que s'han de respectar els nostres interessos, o bé tro-

bar una fórmula acceptable que faci compatibles interessos diferents. Els altres donen validesa a les nostres raons quan les accepten, quan respecten els nostres interessos perquè són raonables i legítims en el context polític i ètic en què vivim.

Conformistes

Després de les derrotes apareix, inevitablement, el conformisme, que debilita o elimina la voluntat d'autogovern. El comportament conformista sorgeix quan es renuncia a canviar les circumstàncies adverses, moment en què les aspiracions pròpies es limiten per tal d'adaptar-se a la situació. De fet adaptar-se implica conservar la naturalesa pròpia, no assimilar-se a l'entorn, no integrar-se, sinó mantenir una personalitat diferent de la del medi que domina, encara que es mantingui amagada, tancada darrera set panys. Des d'aquest punt de vista el conformisme ocupa el nivell zero de la resistència. Entrego el meu cos però no la meva ànima, proclama el conformista.

Mentre que el resistent es concentra en oposar-se a l'ordre establert, el conformista renuncia a l'acció política. Encara que són actituds diferents, ambdues obliden que, sense voluntat de governar-se, una nació mor, igual com un ésser viu quan li manca un gen essencial per desenvolupar-se.

Conformisme i resistència han compartit, a Catalunya, l'oblit que l'autogovern és vital per a un poble. De tota manera, hi ha una diferència substancial entre l'esperit de resistència i el conformisme. El primer ha oblidat l'acció de govern o bé, quan la rauxa ha dominat, ha dirigit l'acció política cap a culs de sac. El conformisme mata. Els pobles que s'hi instal·len no sobreviuen, perquè la renúncia a l'autogovern equival a la dissolució d'un país.

La societat catalana sap com adaptar-se a la derrota, gràcies a una llarga experiència que va començar el 1714. Conformar-se ha esdevingut

un comportament tan natural, que sovint ja es pren per una virtut que hem batejat amb el nom, més amable, de «seny», que, segons el diccionari, té una connotació positiva: «ponderació mental, sana capacitat mental que és penyora d'una justa percepció.»

Ara bé, aquesta definició es refereix a una persona, en singular. Quan s'extrapolen aquestes qualitats a un poble que no disposa dels instruments polítics per exercir l'autogovern, el «seny» disfressa, molt sovint, l'abúlia pròpia del conformisme. Per això el president Macià advertia que «el seny, si no va acompanyat d'una ferma voluntat de combat, només serveix per tapar covardies.»

Jaume Vicens Vives s'adonà que darrera del seny s'amaga el conformisme que segueix a les derrotes. A *Notícia de Catalunya* escrivia:

«El seny és fruit d'una experiència secularment transmesa i heretada en la difícil conquesta de la riquesa, sobretot en els moments cabdals del segle XVIII, quan ens redreçarem, en un gest titànic, de la nostra misèria física i espiritual (...) Malgrat això, és la reducció de la realitat de la vida als nostres interessos immediats; és apamar la terra abans de trepitjar-la; és abstenir-se d'aprofitar les ocasions favorables per la temença d'allargar més el braç que la màniga (...) 'No t'hi emboliquis' –aquesta sembla ésser la divisa del seny davant qualsevol conjuntura vital.»⁴

L'equivalència entre seny i conformisme l'explica, potser sense adonar-se'n, Josep Ferrater Mora:

«El que trobem en el seny és aquest caràcter, per a mi fonamental: l'ésser el resultat de les experiències personals i d'aquelles experiències que (...) com a patrimoni de la col·lectivitat, poden ser individualment reviscudes.»⁵

Si tenim en compte que l'experiència més freqüent per a Catalunya els darrers segles, pel cap

baix entre el 1640 i el 1975, ha consistit en adaptar-se a circumstàncies adverses, l'experiència –personal i col·lectiva– en què es basa el «seny» segons Josep Ferrater, recull una llarga tradició de conformisme.

Anar fent! Aquesta expressió tan catalana, que tendeix a perpetuar l'estat de coses existent, és el paradigma del «seny», que es supera amb ambició, o sigui, amb esperit emprenedor, amb la voluntat de canviar les circumstàncies, amb la passió per millorar la situació vigent.

Ni seny ni rauxa: ambició i rigor

77

Tant el seny com la rauxa, quan inspiren l'acció col·lectiva, delaten l'absència d'una voluntat d'autogovern sòlida. En el primer cas, la renúncia al poder polític implícita en el conformisme; en el segon, la incapacitat d'orientar l'acció política cap a l'única finalitat que li dóna sentit: l'exercici de l'autogovern.

Les qualitats que distingeixen l'acció de govern constructiva són l'ambició i el rigor, necessaris per aconseguir els interessos propis que totes les societats persegueixen.

Catalunya ho deu tot a l'ambició de la societat catalana en els seus millors moments. La creació de la Barcelona moderna gràcies al projecte visionari d'Ildefons Cerdà, les exposicions universals, les olimpíades del 1992. Totes aquestes iniciatives, juntament amb les de milers de persones que van fer de Catalunya la fàbrica d'Espanya, la il·lusió amb què, els anys setanta, la societat catalana va lluitar pel restabliment de la Generalitat i per l'Estatut d'Autonomia, han nascut de l'ambició, de la convicció que es pot anar més enllà de l'experiència quotidiana, que els projectes ambiciosos es realitzen quan s'aborden amb rigor i determinació.

Naturalment que l'ambició també es recolza, com el seny, en l'experiència –un projecte ambiciós l'ha de dirigir algú experimentat. Però a l'home assenyat el conformisme l'impedeix veu-

re més enllà de l'experiència, mentre que a l'home ambiciós l'experiència li serveix per crear una realitat nova.

Una acció ambiciosa i una d'arrauxada es diferencien pel rigor, no pels objectius. Els projectes ambiciosos incorporen risc, ja que res d'important no es pot aconseguir sense arriscar. Ara bé, el rigor d'un projecte ambiciós es demostra en els seus fonaments: l'experiència i la determinació dels qui el dirigeixen, la claredat de l'objectiu, els suports amb què compta, l'espera pacient del moment oportú... Malgrat tot això no té l'èxit garantit, però s'han avaluat les conseqüències del fracàs, de tal manera que el projecte s'impulsa quan aquest es pot assumir.

78

L'ambició i el rigor fonamenten totes les grans accions de govern. La primera galvanitza la societat, oferint un projecte basat en els interessos comuns; el segon explica, sense ocultar les dificultats, com aquest es pot fer realitat.

Un exemple insuperable d'ambició i rigor el va donar Winston Churchill quan el van nomenar primer ministre, l'any 1940. Després de formar un govern d'unitat nacional, en un discurs memorable, va assenyalar l'objectiu que perseguia: la victòria contra els nazis en la guerra que acabava de començar, en què el Regne Unit havia perdut l'únic aliat que tenia, França, i restava aïllada sense més opció que resistir. No va amagar com s'obtidria el triomf: amb sang, suor i llàgrimes.

En un context molt menys dramàtic, Kennedy va assenyalar un objectiu ambiciós a la societat americana: guanyar la cursa espacial enviant un home a la Lluna abans d'acabar la dècada dels anys seixanta. Per aconseguir-ho, durant anys va dedicar a l'agència espacial nord americana, la NASA, el 4% del pressupost anual dels Estats Units.

A Catalunya, el president Tarradellas va donar un exemple d'ambició i de rigor mantenint la

La capacitat per integrar els immigrants, demostrada per la societat catalana durant els segles XVIII, XIX i XX, s'ha basat en el reconeixement social atorgat al treball.

La discriminació en funció del lloc de procedència s'ha difuminat davant del mèrit personal, que ha prevalgut en l'escala de valors col·lectiva.

Generalitat republicana a l'exili sense renunciar mai a l'ambició de tornar a Catalunya com a president. El rigor i l'habilitat amb què va actuar després de la victòria dels partits polítics catalanistes a les eleccions de juny de 1977 van aconseguir que la Generalitat sigui l'única institució de la segona república que s'ha recuperat en el règim polític espanyol actual.

Nació i Estat

Una nació existeix quan els ciutadans que la formen s'autogovernen, o bé actuen per aconseguir-ho. No n'hi ha prou amb el record, el sentiment o el desig, ja que compartir una aspiració no assegura que els membres del col·lectiu s'esforçaran per assolir-la. Aquí s'aplica la recomanació de l'entrenador del Barça als seus jugadors en començar la lliga: més que sentir-vos cam-

pions, cal que jugueu com a campions. Anàlogament, els catalans, més que sentir-nos una nació, cal que actuem com a tal.

Renan defineix la nació amb dues característiques. La primera consisteix en «tenir glòries comunes en el passat i una voluntat comuna en el present», tot i que dóna més importància a la segona: «l'existència de la nació és un plebiscit de cada dia».⁶

La voluntat comuna, que s'expressa en l'ambició de governar-se, revela la naturalesa de la nació. Per això qui separa aquesta de l'Estat, com si fossin dues realitats independents l'una de l'altra, devalua l'objectiu central de governar-se, que defineix la nació. Llavors s'assignen a l'acció política altres propòsits, diferents de l'autogovern, com ara la defensa d'una etèria «identitat nacional», o bé «refer» el país d'acord amb idees preconcebudes, que casen malament amb el pluralisme de les societats actuals, com per exemple la catalana.

Per aquest motiu comparteixo les paraules següents d'en Josep Ma. Bricall:

«Si una nació no es proposa d'una manera o d'una altra veure's com un Estat, ni que sigui limitat, es pot començar a acomiadar del món dels vius (...) La pertinença a una societat que disposa d'uns serveis col·lectius que funcionen és un fet decisiu.»⁷

L'economista Mancur Olson explica, a *The logic of collective action*, que cada membre d'un col·lectiu, unit per una aspiració comú, voluntàriament no farà res per aconseguir-la per tres motius. Primer, com més gran és el grup més petit és el benefici, per a cada individu, d'actuar a favor de l'interès comú. Segon, en un grup nombrós és més improbable que hi hagi algun subgrup al que, impulsar l'interès comú, li suposi un benefici superior als costos que ha d'assumir. Tercer, en un col·lectiu ampli, els costos d'organització i els obstacles que s'han de vèncer

abans d'obtenir els primers resultats positius són molt elevats.

Per superar les tres barreres anteriors cal un incentiu prou substancial, positiu –un premi– o bé negatiu –una pèrdua a evitar– que estimuli una part suficientment gran del col·lectiu a fer l'esforç d'impulsar l'interès comú. En el cas de Catalunya, durant tot el segle XX l'incentiu necessari per mobilitzar la majoria del país a favor de l'autogovern ha estat negatiu: la incapacitat de l'Estat espanyol a l'hora de recollir les aspiracions de la societat catalana, que ha convertit en catalanistes molts més ciutadans que no pas els discursos dels nacionalistes catalans.

El darrer exemple d'aquest incentiu negatiu l'hem viscut els anys del segon mandat del govern presidit per Aznar en què, gràcies al seu extremat centralisme, tant en la dimensió política com en l'econòmica –dèficit d'inversió pública a Catalunya– els partits polítics catalans, excepte el PP de Catalunya, van optar per incorporar la reforma de l'Estatut en els programes polítics.

L'alçada de les barreres citades abans també explica perquè l'independentisme no ha quallat a Catalunya. D'una banda, no interessa a bona part dels catalans i, d'altra banda, cap grup social no creu que els beneficis que podria obtenir amb la independència compensin els elevats costos necessaris per aconseguir-la. Tal com assenyala Josep M. Bricall:

«Calia entendre una cosa tan senzilla com que a Catalunya no hi ha prou força per arribar a la independència i que a la resta d'Espanya n'hi ha prou i de sobres per no permetre-la.»⁸

L'exemple de les nacions ben estructurades, que s'han dotat d'un Estat per governar-se, i la història, que ha determinat la pertinença de Catalunya a Espanya, assenyalen què hem de fer els catalans si volem actuar com una nació: reforçar l'autogovern, cosa que exigeix identificar l'interès nacional.

Interès nacional

Cadascuna de les opcions polítiques que hi ha en una societat es diferencia de les altres pel contingut que dóna a l'interès nacional, no pas per la seva defensa. Aquest és un punt crucial, ja que sovint es justifica el nacionalisme amb l'argument que tots els governs són nacionalistes, perquè tots defensen els interessos propis. De fet, defensar els interessos particulars és un comportament natural, tant en les persones com en qualsevol comunitat, ja sigui una família, una associació de veïns, una ciutat o bé un Estat. Qualsevol agrupació de persones, quan es relaciona amb altres, defensa els seus interessos, cosa que també passa en les relacions entre els estats, sigui quina sigui la ideologia política dels governs que els representen.

El punt està, doncs, en determinar l'interès nacional, que cada partit polític defineix d'acord amb el que considera més essencial per al futur de la societat que vol representar. En conseqüència, tots els partits polítics són nacionals perquè cadascun d'ells defineix els interessos de la societat, amb els objectius que el seu programa proposa. Els partits nacionalistes es diferencien en que consideren primordial la identitat. Per al nacionalisme, la identitat nacional és la dimensió més important de l'espai polític; per això, quan governa, dóna prioritat a l'objectiu de preservar-la.

La bondat de les diverses alternatives polítiques s'avalua pels resultats que obtenen. Amb aquest criteri, la història del segle XX demostra la magnitud dels errors que ha comès el nacionalisme, en algunes nacions europees, a l'hora d'identificar l'interès nacional. Un dels més dramàtics és la formulació de l'interès d'Alemanya, que va fer el partit nazi en termes de «dret natural a l'expansió», derivat de l'autoproclamada superioritat de la raça ària que legitimava la dominació de races «inferiors», com ara l'eslava i els jueus i va conduir el poble alemany,

i tot Europa, a la Segona Guerra Mundial. Sens dubte, els nazis estaven convençuts que defensaven l'interès nacional amb la seva política, fins i tot van aconseguir que la majoria d'alemanys ho cregués. No obstant això, a hores d'ara, tothom sap que els nazis van promoure la tragèdia nacional per al poble alemany.

Un altre exemple l'ofereix la posició del govern francès de Clemenceau en les negociacions del Tractat de Versalles, a l'acabament de la primera guerra mundial. L'interès de França, tal com el concebia el seu govern, se centrava en tractar Alemanya amb la màxima duresa. Keynes ha explicat la posició francesa en els termes següents:

«La política de França consistia, fins on era possible, en parar el rellotge i desfer tot el progrés que Alemanya havia aconseguit des del 1870. S'havia de reduir la seva població amb la pèrdua de territori i altres mitjans, i sobretot convenia destruir el seu sistema econòmic.»⁹

I referint-se a Clemenceau afegia:

«Aquesta és la política d'un vell, les sensacions i les imatges més vives del qual pertanyen al passat i no pas al futur»¹⁰

A hores d'ara coneixem el fracàs de la política acordada al Tractat de Versalles que, a Alemanya, va ofegar la república de Weimar i va reforçar les tendències partidàries de la revenja que al capdavant, amb Hitler, van dominar el país. La política nacionalista francesa no és la responsable exclusiva del Tractat de Versalles, tot i que en va ser una de les inductores principals, encara que la història ha deixat clar que no responia en absolut a l'interès nacional de França.

Els casos citats, i altres més recents com ara la desintegració de Iugoslàvia, certifiquen que, molt sovint, les propostes nacionalistes han portat el conflicte a les societats europees, la situa-

ció actual de les quals exigeix defensar la convivència d'una pluralitat de nacions en un espai polític comú, tal com passa en la construcció de la UE, o bé en els estats plurinacionals com l'espanyol. Així mateix, per encarar problemes com ara la conservació del medi, o el manteniment de la pau, interessa més la construcció d'un sistema de governament mundial que la imposició de la voluntat nacional.

Governem-nos

En el segle XXI, crec que governar la societat catalana ocuparà el nucli de l'acció política catalanista que, amb més de cent anys de pràctica política, ha acumulat experiència suficient per aconseguir que la societat catalana experimenti la coincidència entre l'autoritat social i la política que Josep Pla demanava.

Governar Catalunya no significa conformar-la d'acord amb una idea preestablerta, sinó procurar que l'administració pública de la Generalitat sigui més eficient que la central a l'hora d'abordar les prioritats de la societat catalana actual: assegurar el progrés econòmic i la cohesió social.

Quan el poder polític sintonitza amb la societat governada, els ciutadans confien en l'administració pública, que accepten com a pròpia. Aquest reconeixement fonamenta l'autoritat, en el sentit llatí d'*auctoritas* (ascendència), típica de l'administració pública dels països ben governats, on se la considera com a executora de l'interès comú.

Avui dia els reptes principals, comuns a les societats europees, deriven de la globalització i de la immigració. Ambdós fenòmens transformen les societats, i obliguen a posar en primer pla la dimensió integradora de l'espai polític. En una societat plural com la catalana, reeixir en la integració dels diferents grups esdevé un interès prioritari. Per aquest motiu alimentar el consens figura entre les accions més efectives de la Generalitat, que governa una societat –fruit d'ona-

Convé recordar que l'Estatut serà una llei orgànica espanyola, votada per les Corts de Madrid, ratificada en referèndum per la societat catalana. Per tant, amb l'Estatut, el Parlament espanyol legisla sobre com s'organitza Espanya, a proposta del Parlament català.

81

des immigratòries successives– que ha estat la força motriu creadora de la Catalunya moderna.

Amb la immigració, la formació de minories que conserven les cultures pròpies, com ara els xinesos, els magrebins, etc., exigeix la neutralitat del govern, tot assegurant que es compleixen els requeriments d'un Estat de dret. El filòsof alemany Habermas ha explicat els límits que la tolerància no ha de sobrepassar en aquests termes:

«En les societats multiculturals, la constitució d'un Estat de dret només pot tolerar aquelles formes de vida que s'articulen en el context de tradicions no fonamentalistes (...) Dels immigrants s'ha d'esperar que adoptin la cultura política de la nova pàtria, sense que això els obligui a abandonar la cultura originària.»¹¹

Integració dels immigrants i progrés econòmic

La integració dels immigrants en la societat catalana depèn, en gran part, que funcioni l'as-

censor social: quan l'immigrant, porter en una finca de pisos, té un fill amb talent que accedeix a la universitat i acaba treballant com a metge en un hospital, o bé com a directiu en una empresa, el país demostra que val la pena identificar-s'hi. Per generar un cercle virtuós d'aquest estil el punt de mira de la política econòmica del govern s'ha de fixar en la plena ocupació i en el creixement econòmic.

La capacitat per integrar els immigrants, demostrada per la societat catalana durant els segles XVIII, XIX i XX, s'ha basat en el reconeixement social atorgat al treball. La discriminació en funció del lloc de procedència s'ha difuminat davant del mèrit personal, que ha prevalgut en l'escala de valors col·lectiva. El desenvolupament econòmic, fonamentat en l'esperit emprenedor de la iniciativa privada, ha estat el principal agent integrador de les successives onades immigratòries, que ha produït la societat catalana actual.

Recolzar aquesta sòlida i reeixida experiència ha de fonamentar l'acció del govern català que, atenent a la nostra història, s'hauria d'inspirar més en la tradició anglosaxona, respectuosa de l'autonomia de la societat respecte als poders públics, que en la francesa, on el protagonisme de l'administració pública és omnipresent.

A vegades, es qualifica de materialista l'opció a favor del creixement, oblidant l'estreta correlació entre progrés material i humà, que ja va observar Auguste Comte: «Tot el progrés humà, polític, moral o intel·lectual, és inseparable del progrés material.»

Abans que ell, Adam Smith, fundador de l'economia com a disciplina científica, va ser un moralista que, tal com assenyala Benjamín M. Friedman:

«va concebre *La riquesa de les nacions* com un manual d'instruccions per explicar com fer créixer la riquesa per mitjà del comerç (...) Per primer cop, s'oferia un camí per augmentar el

benestar d'una nació sense recórrer a la guerra, el pillatge, l'esclavitud, l'explotació dels agricultors, o qualsevol altre mitjà, moralment rebutjable, a través del qual un país, històricament, havia millorat el seu benestar explotant un altre país.»¹²

Friedman analitza, per als Estats Units, el Regne Unit, Alemanya i França, la coincidència dels períodes de creixement econòmic amb els moments en què dominen les actituds favorables a mantenir societats obertes, tolerants, amb mobilitat i democràtiques. Així mateix, destaca els efectes a llarg termini del creixement:

«L'experiència d'un progrés econòmic àmpliament compartit crea un llegat del què una societat es beneficia –socialment, políticament, moralment– durant dècades. En sentit contrari, un nombre d'anys prou elevat durant els quals les rendes s'estanquen produeix un llast que pot perdurar fins i tot quan l'economia ha recuperat el creixement.»¹³

El nou Estatut d'Autonomia

La singularitat de la nació catalana deriva de la doble exigència que reclama: exercir l'autogovern i formar part d'Espanya. Tal com assenyala Josep Pallach:

«Si hi ha una lliçó fonamental dels segles de decadència és que sense la plena intervenció de Catalunya en els afers espanyols i sense que una clara doctrina federal sostingui aquesta intervenció, Catalunya no serà mai lliure.»¹⁴

Així, la proposta d'un nou Estatut d'Autonomia respon a la voluntat de reforçar l'autogovern, dins de l'estat espanyol.

Aquesta intervenció catalana en la política espanyola, el Partit Popular l'ha interpretat com un intent de ruptura de la Constitució, fins i tot de la unitat d'Espanya, de la qual amb l'Estatut se'n debaten dues concepcions: unitària o de

caràcter federal. Enmig de l'enrenou, convé recordar que l'Estatut serà una llei orgànica espanyola, votada per les Corts de Madrid, ratificada en referèndum per la societat catalana. Per tant, amb l'Estatut, el Parlament espanyol legisla sobre com s'organitza Espanya, a proposta del Parlament català.

El nou Estatut es va incubar durant els anys del darrer govern del PP, que va aturar l'impuls de la transició política, dels anys 1977-1980, cap al reconeixement de la pluralitat nacional d'Espanya. Com a conseqüència, en la política espanyola es va plantejar novament el «problema territorial»: al País Basc, amb el pla Ibarretxe; a Catalunya, tots els partits polítics, excepte el PP, van incorporar la reforma de l'estatut als seus programes. En el període final del govern d'Aznar, l'estratègia de la tensió permanent amb els adversaris polítics dividia el país i, si bé va aconseguir debilitar el terrorisme, es demostrava incapaç d'eliminar-lo, mentre en la societat catalana augmentava la consciència que la deriva centralista del govern, tant política com econòmica, marginava Catalunya.

La victòria del PSOE es va començar a forjar abans dels atemptats de l'11 de març, encara que

la tossuderia del govern en atribuir-los a ETA va precipitar un estat d'opinió favorable al canvi de política. El govern del president Zapatero ha restaurat els eixos en què es va fonamentar la sortida de la dictadura franquista: Europa com a prioritat de la política exterior, aliança de l'esquerra espanyola amb el catalanisme, bona relació amb el nacionalisme democràtic basc i un esforç renovat per acabar amb el terrorisme per la via del diàleg, un cop s'han acabat els atemptats. Pel seu abast, es tracta d'un programa que es pot qualificar de segona transició, en la qual, com en la primera, el paper de la societat catalana torna a ser fonamental.

En relació a l'Estatut, s'hauria de subratllar que és una proposta per a Espanya. L'interès de Catalunya consisteix en reforçar un Estat espanyol de caràcter federal que permeti donar el millor de sí mateix a cadascuna de les comunitats i nacions que el componen. L'èxit de l'Estat de les autonomies, amb el què Catalunya està vinculada de manera irreversible, és el millor aval de la proposta catalana, que no pretén altra cosa que reafirmar el seu compromís amb el progrés de tots els pobles d'Espanya.

*Agraeixo els suggeriments d'en Norbert Bilbeny i d'en Martí Parellada, que van llegir una versió anterior d'aquest treball. Com és natural, les opinions que s'hi expressen són responsabilitat meva.

¹ Pla, Josep (1977): *Obra Completa volum XXXII. Prosperitat i rauxa de Catalunya*. Destino, Barcelona.

² Vicens Vives, Jaume (1995): *Notícia de Catalunya*. Edicions 62, Barcelona, p. 165.

³ Morgenthau, Hans J. (1993): *Politics among nations*. Ed. Mc Graw Hill, New York, pp. 10-11.

⁴ Obra citada, p. 173.

⁵ Ferrater Mora, Josep (1981): *Les formes de la vida catalana*. Edicions 62, Barcelona, p. 55.

⁶ Renan, Ernest (2001): *Què és una nació?* Clàssics del Nacionalisme. Pòrtic, Barcelona.

⁷ Bricall, Josep M. (2003): *Memòria d'un silenci*. Rosa dels Vents, Barcelona, pp. 253 i 283.

⁸ Obra citada, p. 216.

⁹ Keynes, John Maynard (1987): *Las consecuencias económicas de la paz*. Crítica, Barcelona.

¹⁰ Obra citada.

¹¹ Habermas, Jürgen (1999): *La inclusión del otro*. Paidós, Barcelona.

¹² Friedman, Benjamin M. (2005): *The moral consequences of economic growth*. Alfred A. Knopf, New York, p. 39.

¹³ Obra citada, p. 102.

¹⁴ Pallach, Josep (2005): *El nostre combat*. Editorial Mediterrània i Fundació Rafael Campalans, Barcelona, p. 97.